

ODRAZ STAROHRVATSKOG PAGANIZMA
U SPLITSKOJ TOPONOMASTICI
12. I 13. STOLJEĆA: *Besoldolac = Vrзов dolac*

1. U seriji staroslavenskih bogova *Perun, Svetovid, Svarog, Daždbog, Veles*, osim osnovnog pojma *bogъ*, postoji oveći broj »nižih« bogova animističkog porijekla, među kojima je najzapaženiji *běsъ* koji je u kršćanstvu postao sinonim za demona, nazvan najvjerojatnije tabuiranjem i *vragъ*.¹ Samo je po sebi razumljivo da se taj pojam u Hrvatskoj dosta dugo zadržao i nakon pokrštenja, a najstariji će podatak o klanjanju takvim »nižim« bogovima biti vjerojatno za srednjovjekovnu Hrvatsku podatak koji govori o idololatriji na području sjeverne Hrvatske, a koji se spominje u tzv. Felicijanovoj listini² iz 1134. i u listini kralja Andrije

¹ Cf. L. Niederle, *Manuel de l'antiquité slave, 2 la civilisation*, Paris, 1926, 126—154.

² Cf. *Codex diplomaticus* 1, 202 i 2, 42 te 3, 147: F. Fancev, *O najstarijem bogoslužju u Posavskoj Hrvatskoj*, Zbornik kralja Tomislava, izd. JAZU, 1925, 509—553, o idololatriji 518. Dakako, formula o idololatriji u spomenutim ispravama iz 12. i 13. stoljeća (Felicijanova i Andrijina) služi kao isticanje apostolske misije uništavanja idololatrije i ne kazuje ništa o tome da bi sjeverna Hrvatska u to vrijeme bila imalo manje kršćanska od ostalog dijela hrvatsko-ugarske kraljevine. Na drugom splitskom saboru 928. nuđeno je ninskom biskupu da u zamjenu za svoju ninsku biskupiju može po volji uzeti jednu od ovih triju biskupija: Skradin, Duvno, Sisak. Tom prilikom se kazuje da na terenu ovih triju biskupija ima dosta naroda, (katoličkih) svećenika i župa (*cum sint itaque omnes populate et deo adiuvante sacerdotum et plebium copiam habentes*, cf. *Codex diplomaticus* 1, 37). Idololatrija se uostalom kao refren spominje u to doba u čitavom crkvenom radu u hrvatsko-ugarskoj kraljevini: 1057. u konstitucijama za Mađarsku (*profanas et scythicas caeremonias, falsosque deos abrogarent et simulacra demolirentur*, cf. Peterfy, *Sacra concilia* 1, 1742, 13); 1092. na sinodi u Sabolču, dvije godine prije osnutka zagrebačke biskupije (cap. 22. *quicumque ritu gentilium, iuxta puteos sacrificaverint, vel ad arbores et fontes oblationes obtulerint, reatum suum bene solvant*, cf. Peterfy, o. c., i, 27); 1114. na sinodi u Ostrogonu pod koju pripada zagrebačka biskupija (cap. *nullus aliquid de ritu gentilitatis observet...*«, cf. Idem, ib., 1, 55).

iz 1217. Tražeći druge potvrde za postojanje idololatrije u srednjovjekovnoj Hrvatskoj, nastojat ćemo na osnovi jednog toponima iz okolice Splita dokazati postojanje termina *běsъ*, a s time u vezi i vjerovanje u bjesove, već barem od 11. stoljeća pa dalje.

2. Radi se o toponimu *Besoldolac* koji se javlja paralelno s *Vrzov dolac*, a smještava se u Lučki konfin u Splitu. Potvrde za ovaj toponim su ove:

a) Godine 1188. Fusko sin Deše Manipula zamjenjuje zemlje u Besoldcu za zemlju (*a Saline medium vretenum de terra*) svoga rođaka Madija, pristankom Madijeve bake Stane (Fusko je Stanin nećak): *terram que est in Valle* (izdavači pišu *valle*) ... *e Besoldolez iuxta terram monasterii sancti Benedicti*.³

b) Godine 1227, 19 godina kasnije, nastaje sporazum između templara iz Vrane i Formina, patrona sv. Petra od Bade. Tu se spominju zemlje koje pripadaju crkvi sv. Petra u Badi (sve su uz crkvu): *ad Bisol dolaz terra plantata iuxta terram Forne Lanze et iuxta terram Dese Christini*.⁴

c) Godine 1229, dvije godine nakon toga, Stana kći Rugerijeva (*Stana olim filia Rugerii*) ostavlja opatici Dobri zemlju: *ego quidem Stana ... uolo et iubeo dari ... Dabre moniali terram Dobisol doleç, post mortem suam remanebit sancto Benedicto ...*.⁵

d) U originalnom, beneventanom pisanom, kartularu splitskog kaptola (= splitskih kanonika) iz 13. stoljeća⁶ spominje se ovaj toponim dva puta:

a) *Stana Manipuli dedit terram in Bsoldolic*;⁷

β) *Perua Predii dedit terram in Bsondolicz*.⁸

3. Potvrde su dakle za ovaj toponim ovo: *Besoldolez* (1188), *Bisol dolaz* (1227), *Dobisol doleç* (1229), *Bsoldolic* (1220—1226), *Bsondolicz* (1220—1226). Sežu u vrijeme od konca 12. stoljeća do prve polovice 13. stoljeća.

Kritika grafije:

a) Grafija *doleç = doleç = dolicz = dolaz* očito upućuje na *dolac* »val-lis«; završno *-ic* i *-ec* su grafički refleksi za *-ccb*, *-ac* je vokalizacija poluglasa za koju znamo da se u štokavskom i čakavskom izvršila koncem 13. stoljeća i u 14. stoljeću, a naš primjer (*bisol dolaz*, iz 1227) bit će jedna od najstarijih potvrda.⁹ U svakom slučaju kolebanje u grafiji poluglasa

³ Cf. *Codex diplomaticus* 2, 233—234 (originalna isprava).

⁴ Cf. *Codex diplomaticus* 3, 268.

⁵ Cf. *Codex diplomaticus* 3, 307—308.

⁶ Kronologija se dokazuje činjenicama da se tu spominje darovanje Vučinnule uz crkvu sv. Nikole koja se gradi (kamen temeljac) 1219, i što se u kartularu ne spominje darovanje Rade iz 1226, cf. Katić, *Starine*, JAZU 49, 1959, 103—104.

⁷ Cf. L. Katić, *Starine* JAZU 49, 1959, 101.

⁸ Cf. L. Katić, *Starine* JAZU 49, 1959, 102.

⁹ Cf. A. Belić, *Svetosavski zbornik* 1, 1936, 223; Rešetar, *Archiv für slavische Philologie* 14, 175; Stefanić, *Slovo* 6—8, 1957, 91—92; Skok, *Supetarski kartular* 1952, 245; Leskien, *Grammatik der serbokroatischen Sprache* § 194 (daje po-

odnosno vokalizacije poluglasa ukazuje da vokalizacija nije izvršena odjednom, skokovito, nego preko nekih vokalizacijskih prijelaza koji je bilježenje višestruko. Treba upozoriti da je ovdje vokalizacija izvršena pod akcentom (*dolàc*).

b) Oblik *Dobisol doleç* treba shvatiti kao prijedložni toponim: *do Bisol doleç*.

c) Dva puta zabilježena redukcija *bson-*, *bsol-* mora se smatrati krivom, ili grafijom, ili čitanjem, odnosno, ako mislimo da *e* i *i* predstavljaju pisanje poluglasa kao u *dolicz*, onda *bs-* predstavlja redukciju poluglasa u nenaglašenom položaju (o tome niže). Grafiju *bson-* trebalo bi čitati *bsou-* (krivo čitanje *n* umjesto *u*), a može upućivati i na starije *bsov-* za *bisol-* koje je moglo nastati disimilacijom (o tome niže).

d) Ako oblici *besol-* (1188) i *bisol-* (1227, 1229) ukazuju na jat u prvom slogu, to bi kronološki upravo bilo u skladu s onim što znamo o prijelazu jata u *i* na ikavskom terenu¹⁰: ikavizam se javlja u 13. stoljeću u ćirilskim spomenicima, po Beliću čak krajem 13. stoljeća, dok Štefanić stavlja ikavizam u Bosni već u prvu polovicu 13. stoljeća. Da se i za Split može uzeti prva polovica 13. stoljeća kao vrijeme ikavizacije, ukazuje *ad sanctum Petrum de Gumai super Stinizzam* iz spomenutog splitskog kartolskog kartulara iz 1220—1226 (v. gore 2, d i bilj. 6 koja se na taj kartular odnosi). Ako bismo ikavizam s P. Skokom htjeli staviti u 12. stoljeće, onda bismo u *bes-* morali tražiti refleks po zakonu vokalne harmonije, tj. konsonant *s* je zapriječio ikavizam zbog toga što je u sljedećem slogu stražnji vokal.¹¹ S druge strane bi oblik *bis-* ukazivao da je već u prvoj polovici 13. stoljeća dolazilo do potpune, analoške ikavizacije i u slučajevima gdje bi zakon Jakubinskoga djelovao u smislu zadržavanja ekavizma (o jat u se govori i niže — 8).

4. Dosadašnje tumačenje navedenih toponima dao je Petar Skok koji je dva puta pisao o ovom toponimu. Prvi put u *Zborniku A. Belića* (Beograd, 1921, p. 125) navodi prve tri od gore navedenih potvrda i veli da je taj *dolac* isto što *Vrzov dolac* u Lučkom konfinu u Splitu. Konstatira da se »*Vrzov dolac* ne može naime nikako dovesti u vezu s *Bisol*« pa *Besoldolac* tumači od *břzovъ dolacъ* i kao semantičku paralelu za ovakvo imenovanje navodi iz Hercegovine *Zôvi dô*. Dakle mu *Besoldolac* znači isto što *bazov dolac* = *bazgov dolac*. Drugi put tumači ovaj toponim u *Analiima Historijskog instituta u Dubrovniku* (Zagreb, sv. 1, 1952, p. 47), u

tvrdi za vokalizaciju od 1300). Možda ovo *-ac* upućuje na kasniji prijepis ove isprave. U svakom slučaju dobro bi bilo da se grafijsko bilježenje refleksa za poluglase i za jat u latinskim ispravama cjelovito prouči. To bi moglo dati dobre rezultate u proučavanju tehnike prijepisa listina i falsificiranja isprava koje je s time u vezi. Dakako, u slučaju falsifikata, ovaj bi cjelovit prikaz pomogao da se odredi i vjerodostojnost sadržaja nekih dijelova falsifikata, što za metodu povjesničara ima odlučnu važnost.

¹⁰ Cf. Belić, *Južnoslovenski filolog* 15, 1936, 203; Skok, *Supetarski kartular* 1952, 244; Skok, *Starohrvatska prosvjeta*, n. s., 1, 1927, 172; Leskien, *Grammatik der serbokroatischen Sprache* 1, 114; Štefanić, *Slovo* 6—8, 1957, 88—89; Putanec, *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku* 1, 1952, 176; Putanec, *Slovo* 14, 1964, 108—109.

poznatom članku o toponimiji Splita i okolice. Tu ponovno navodi sve tri prve navedene potvrde, pa veli »vrlo je vjerojatno da je to današnji *Vrzov dolac* u lučkom konfinu blizu grada lijevo od omiške ceste« i tumači postanje ovog toponima od **Dabislavljo*, prema nepotvrđenom imenu **Dabislav*, te navodi da ne zna kako je došlo do ovog »izopačivanja«, tj. do navedenih oblika ovog toponima. Dakle, P. Skok je dao dvije etimologije za ovaj toponim: prvi put u *bis-* vidi grafiju *b̄z-* i vjerojatno čita toponim **B̄zol dolac*, od **B̄zov̄o dolac*, a drugi put zbog prijedloženog *do* u *Dobisol dolec* izvodi ovaj toponim od rekonstruiranog slavenskog imena **Dabislav* kao **Dabislavljev dolac*. Glavni je krivac ovom etimološkom raspuću činjenica što se sinonimni naziv *Vrzov dolac* nije dao dovesti u vezu s potvrđenim *Besoldolac*, i P. Skok to s pravom ističe (v. gore).

5. Godine 1956. André Vaillant je u članku *Vrzino kolo* objavljenom u *Prilozima za književnost, jezik, istoriju i folklor* (sv. 22, 1956, 254—255) dao konačno i dobro tumačenje ovog folklornog termina. Dotada je važilo tumačenje Vatroslava Jagića (*Archiv für slavische Philologie* 2, 437—481) koji je tumačio ovaj termin kao *Vergilovo kolo*, pri čemu nije bilo lako dovesti fonetizam *Vergil* u vezu s *Vrza* i *Vrzino kolo*, a trebalo je dokazivati i da je *Vergilije* opisao silazak Eneje u Had i vodio Dantea u pakao. Tako je *Vergilije* u našem folkloru postao vođa u *Vrzinu kolu*, tj. demonskom kolu, demonskom plesu, koji plešu vještice, grabancijaši i đaci crne škole. Da bi potkrijepio svoju etimologiju, Jagić je našao *Vergilija* i u *Verziulovu kolu* (o čemu niže), ali se tome odmah usprotivio A. Sobolevski (*Russkij filologičeskij vëstnik* 23, 1890, 79—80) iznoseći da *Verziul* nije *Vergilije* nego isto što *Velzevul̄o* ili (isto tako potvrđeno) *Velzeul̄o*. A. Vaillant k tome ističe kako je *Vergilije* u kršćanstvu cijenjen pisac jer je prorekao Kristov dolazak i da je stoga nevjerojatno da bi tako cijenjeni poganski pisac bilo na kojem dijelu kršćanske civilizacije postao vođom demonskog kola po kojemu bi se to isto kolo i prozvalo. Stoga A. Vaillant preuzima misao Sobolevskoga da je *Verziulovo kolo* upravo *Belzebubovo kolo* pa u *vrzino kolo* traži neku preinaku istog imena *Belzebub*. Drugim riječima, *vrzino kolo* i *verziulovo kolo* bilo bi kršćansko folklorno vjerovanje u đavola i đavolsko kolo.

6. *Belzebub* je »*princeps daemonum*« i »*princeps tenebrarum*« koji se spominje na nekoliko mjesta u Novom zavjetu (*Matej* 12, 27 i 10, 25; *Marko* 3, 22; *Luka* 11, 18 i 11, 19).¹² Njegovo je ime *Belzebul*, *Beelzebul* (grčki rukopisi), grč. Βελζεβούλ i *Beelzebub* (Vulgata, Syra vetus). Prema novogrčkom (bizantskom) izgovoru β=v imamo u Vuka (prijevod Svetoga pisma) *Veelzevul*, a prema latinskoj Vulgati imamo u Ranjine i Kavanjina *Belzebub*.¹³ Prema Vulgati imamo u francuskom *Béelzébul*

¹¹ Što mislim pod vokalnom harmonijom, izlažem u *Slovu* 14, 108—109.

¹² Cf. *Lexikon für Theologie und Kirche* 2, 1958, 98 (s. v. *Beelzebul*).

¹³ Cf. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU* 1, 1880, 230 i 20, 1971, 680.

i (književno, i danas) *Belzébuth*. Oblici u staroruskom i ruskom su ovi:¹⁴ *Verzivolъ*, *Verziulovъ*, *Veriulov*, (dijalektalno) *verzuly* »vragovi«, *velbezvûlъ*, starobugarski *velozěvolъ* (Euch. Sin.), a Vaillant upozorava da postoji i starobugarska preinaka (kontaminacija) s *đavao* (*Velbdzěvolъ* »veliki đavao«, pučka etimologija, reetimizacija). Oblik *Vřza* koji treba pretpostaviti na osnovi *Vřzino kolo* prema Vaillant-u je hipokoristik (kraćenje) od *Velbdzěvolъ* (on smatra ovaj oblik slavensko-romanskim hibridom) koji se očuvao u *vrzino kolo*, jednako u Hrvata i Srba.

7. Kad sada u svjetlu ovih rezultata, naročito na osnovi Vaillantovih, pogledamo toponime *Besoldolac* i *Vrzov dolac*, etimologija ovih toponima dobiva drugu i jasniju sliku. *Vrzov dolac* i *Besoldolac* ulaze u onu vrstu toponima u kojima se čuva kao relikv narodno vjerovanje i folklor. Kao primjer drugih takvih toponima navodim:

a) u selu Krašiću kraj Jastrebarskog postoji jedna draga (uvala između dva brda, kraj zaselka Penić-Selo) koja se zove *Vražja draga* (upravo je izgovor *Vražja draga*). Eufemistički (izbjegavajući tabuiranu riječ *vrag*) veli se i *Paša draga* (*paša* = *pasja*) za istu dragu. U vezi s ovim eufemizmom gotovo je sigurno da je i u osnovi toponima *Pissi rit* (Split, oko 1080)¹⁵ »(danas) Mali Rat« koji valja čitati *pъsji rьtъ* = *Pasji rat* (tako se i piše 1397), također neko tabuiranje naziva za demona;

b) kraj Moravča u Sjevernoj Hrvatskoj postoji toponim *Vražji laz* (*Wrazi laz*) koji je zabilježen 1697¹⁶:

c) u križevačkoj županiji u Sjevernoj Hrvatskoj današnje selo *Stovrag* (uza selo *Hrastovljani*) zvalo se 1657. *Stovragovac aliter Žirjanovac* (*Stovragovcz aliter Syrianowcz*).¹⁷ Da li je prvotni naziv bio *Stovragovac* ili *Žirjanovac* teško je kazati. Sigurno je jedino da je selo naknadno podijeljeno na dva dijela (zaseoka), od kojih je jedan zadržao naziv *Stovrag* (danas bez sufiksa), a drugi vjerojatno na osnovi veze *žir*—*hrast* prozvan je *Hrastovljan*.

8. Budući da u *Vrzov dolac* zbog hipokoristika *Vrza* za *Belzebuba* možemo tražiti *Belzebubov dolac*, onda i u *Besoldolac* možemo tražiti *běsovъ dolac*, ako je *Vrzov dolac* sinonim za *Besoldolac*. Alternacija vokalizma *e* : *i* u toponimu *Besoldolac* : *Bisoldolac* zaista ukazuje na jat (v. gore)

¹⁴ Cf. Sreznevskij, *Materialy dlja slovarja drevnerusskoga jazyka* 1, 244—245; Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch* 1, 188; Vaillant, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* 22, 255; Vaillant, *Bulletin linguistique* 14, 1946, 8. Samo *Verziulovo kolo* spominje se u jednom ruskom popisu zabranjenih knjiga iz 17. stoljeća (*skazanie o knjigahъ istinnyhъ i ložnyhъ*): *Eremija popъ bolgarъskij solgalъ bylъ vъ navehъ na Verziulovъ... kolu* = bugarski pop Jeremija je plesao u paklu na Verziulovu kolu; Sobolevski popravljja u: *sredi zlyhъ duhovъ na Velbezvulovomъ sobranii*, cf. Sobolevski, *Russkij filologičeskij vѣstnik* 23, 1890, 80). O navima v. niže nota 18.

¹⁵ Cf. P. Skok i V. Novak, *Supetarski kartular* 1952, 71, 111, 167, 245, 282; *Codex diplomaticus* 1, 174.

¹⁶ Citiram prema popisu toponima sjeverne Hrvatske na osnovi listina u Cazmanskom kaptolu (građa u Institutu za jezik), broj listine C 228, od 21. 7. 1695.

¹⁷ Ista građa kao u noti 16, broj listine P 324, od 12. 5. 1653.

i opravdava supponirani oblik *běsovъ*. Završno *-ol* moramo tumačiti preinačenjem na osnovi asimilacija (*besovdol-* > *besoldol-*) ili preinačenjem u vezi s tabuiranjem osnovnog naziva za demona.¹⁸ Za oba potvrđena oblika sa sinkopom (redukcija) *bis->bs-* (v. gore) treba uzeti (jer se javljaju u istom tekstu) da je ili dalje iskrivljivanje izgovora (tabuiranje ?); da je stvarna redukcija bilo bi došlo do asimilacije *bs->ps-*) ili grafijska greška. Paralelni sinonim *Vrzov dolac* moramo tumačiti kasnijom supstitucijom kada *vrza* ne znači više »princeps tenebrarum« nego »đavao (apelativ)« i može kao blaži izraz, izraz tabuiranja, zamijeniti termin *běsъ* »demon«, pa i u *vrzino kolo* »demonско kolo«. Treba uzeti da je *Belzebub* već u romaniziranih stanovnika Balkana iz kršćanske pramatice doživio neko prekranje i kraćenje, pa kada je taj oblik došao u slavenski govor, on nije imao više ono prvotno svetopisamsko značenje, nego neko folklorno i po jačini blaže i sposobno da kao blaži izraz zamijeni riječ *běsъ* koja je u kršćanskim Slavena postala sinonim za demona slično kao *vrag*, pa odatle i dolazi do potrebe tabuiranja ovih riječi (zamjena blažim izrazima). U svakom slučaju oblik *vrza*=*Vrza* pretpostavlja bizantski (novogrčki) izgovor glasa *b* (vitacizam) u *Beelzebul*=*Beelzebub*, dakle slično kao u današnjem srpskom izgovoru *Veelzevul* (Vuk). U novogrčkom je potvrđen oblik *Velzevul* (Βελζεβούλ), a oblik koji se javlja u ruskom *Verzivoľъ*, *verzuly* (v. gore) pretpostavlja, zajedno s našim *vrza*=*Vrza*, disimilaciju likvida (*velzevul*>*verzevul*) koja se dogodila najvjerojatnije na predslavenskom kršćanskom Balkanu.¹⁹ Ovaj su predslavenski kršćanski termin preuzeli Slaveni, a zatim ga predali Rusima (preko slavenske liturgije). Da li je *vrz* m »krug, splet«, koji dolazi jednom u Matoša,²⁰ književna tvorba prema *vrzino kolo* ili je to narodna riječ, teško je reći. Za selo *Vrzići* na Velebitu veli se da se nalazi tamo gdje se igralo *vrzino kolo*. Ne zna se da li je *vrzino kolo* ubicirano tamo jer je tu selo *Vrzići*, ili su *Vrzići* dobili ime jer su se tu obavljali neki poganski obredi.

¹⁸ Usp. nazive (tabuirane) za *vrag* što ih spominje Mažuranić u svojim *Pri nosima za hrvatski pravno-povijesni rječnik* s. v. *vrag*: *mastan*, *maslak*, *matić*, *marĉaj*, *malik*, *šent* (valjda slovenski), *škrat*, *škrap*. Svi oblici sa *ma-* mogli bi se dovoditi u vezu s *navi* »zli duh«, cf. Sobolevski, *Russkij filologiĉeskij vĉstnik* 23, 79 i Niederle, *Manuel de l'antiquité slave* 2, 49, 130, 132. Za folklorno značenje *navā*, uz ukrajinsko *navka* = *mavka* »duša nekrštene djevojčice«, slovensko *navjê* »duše nepokrštene djece« dodajem vjerovanje u Krašiću: nekršteno dijete noću luta unaokolo i pojavljuje se ljudima kao svjetlašce ili svjetlašca koja se javljaju pa nestaju (porijeklo: fosforesciranje noću u šumi i na grobljima); bogoljubni čovjek učinit će dobro djelo ako ritualno pokrsti tu lutajuću dušu i tako je spasi da ne mora noću lutati. U Krašiću zovu ta svjetlašca *nevidinĉići* i *nevranĉići* (bit će neko prekranje osnovnog *navi* koje je dobro očuvano u slovenskom citiranom obliku). Ostali su nazivi: *malik*, *malić*, *macić*, *macarol*, *tintilin*, i sl. Cf. i Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch* 2, 192. Vjerovanje u *nevidinĉice* nije dakako samo slavenska pojava; usp. u francuskom *feu follet* i *lutin*.

¹⁹ Cf. za ovakve predslavenske kršćanske balkanske termine u: Vaillant, *Bulletin scientifique* 14, 1946 i Putanec, *Slovo* 13, 1965, 167—168; Putanec, *Filologija* 7, 1973, 146.

²⁰ Cf. *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika SANU* 2, 55.

U Mažuranića²¹ citirani oblik *vrga* za *vrza* mogao je nastati kao kontaminacija od *vrza*+*vrag* ili kao tabuiranje od *vrag*. Za toponim *Vrginmost* mogli bismo misliti da je naziv nastao prema *vrga* »vrag« jer bi to mogao biti naziv nekom mostu (usp. gore *Vražji lazi*), ali budući da baš u okolini *Vrginmosta* nalazim dosta prezimena *Vrga*,²² mogao je most dobiti naziv i prema prezimenu. Prezime pak *Vrga* teško je etimološki tumačiti kada nemamo potvrda iz matica i druge dokumentacije.

9. Za kulturnu povijest srednjovjekovne Hrvatske ovako protumačeni toponimi *Besoldolac* i *Vrzov dolac* imaju dvostruko značenje. Tu s jedne strane imamo vrlo ranu potvrdu za pojam *běsъ* iz sveslavenskog folklor. Da je toponim, a prema tome i potvrda za ovaj folklorni termin, mnogo stariji od 12. stoljeća, dokazivala bi asimilacija *besovdolac*>*besoldolac* za koju je trebalo neko vrijeme da se pojavi pa makar bila i neke vrsti tabuiranje. Stoga bi ovaj toponim išao u grupu onih splitskih toponima koji ukazuju na ranu kroatizaciju Splita i splitske okolice. S druge strane, oba pojma, i *vrza* i *vrzino kolo*, ukazuju sa svojim vitacizmom na bizantsko-kršćansko porijeklo ovih termina i na slavensku liturgiju istočnog tipa, vjerojatno na liturgiju koja je postojala u Hrvata u doba dok još nije bila provedena redakcija liturgijskih knjiga prema rimskom obredu.

R é s u m é

LE REFLET DU PAGANISME ANCIEN CROATE DANS LA TOPONYMIE DE SPLIT PROVENANT DU 12-ÈME ET DU 13-ÈME SIÈCLE:

Besoldolac = Vrzov dolac

Dans la toponymie ancienne de Split existait un toponyme qui est attesté dans les documents en tant que *Besoldolez* (1188), *ad Bisol dolaz* (1227), *Dobisol doleç* (1229), *Bsoldolic* et *Bsondolic* (le cartulaire du chapitre cathédral de Split, provenant de 1219—1229). P. Skok qui s'occupait de la toponymie de Split à plusieurs reprises, a donné deux explications de ce toponyme: *besol-* est *bъzovъ* (la parallèle sémantique *Zôvi dô* en Hertzégovine); *besol-* est rapproché à un anthroponyme supposé **Dabislav*<**Dabislavlji dolac*. La difficulté qui causa cette méprise étymologique consistait dans le fait (ressorti d'ailleurs par P. Skok) que le toponyme qui supplanta le toponyme ancien *Besoldolac*, c'est-à-dire *VRZOV DOLAC* n'était susceptible d'aucune comparaison avec son prédéces-

²¹ Cf. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik* 2, 1617, s. v. *vrzino kolo*.

²² Cf. *Leksik prezimena SRH*, Zagreb, 1976, 729; *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika* 2, 30; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU* 21, 475. U obzir dolazi dakako i toponim *Vrgino brdo* i *Vrginovac* (oba toponima iz Bosne). *Enciklopedija Jugoslavije* 8, 542 kazuje da je *Vrginmost* od 1584. pod Turcima, od 1699. u Vojnoj krajini.

seur *Besoldolac*. Après qu'en 1956 André Vaillant a donné son explication de *VRZINO KOLO* (PPP 22, 254—255) en tant que »la danse de Belzébuth«, la difficulté a été surpassée: *Vrzov dolac* est »la vallée de Belzébuth« et il a supplanté en tant qu' euphémisme le *Besoldolac* (< *Běsovъ dolъcъ* »la vallée de *Běsъ*, de Diable«. Dans son article, l'auteur discute et explique toutes les formes recueillies du toponyme *Besoldolac* et il s'arrête surtout au problème du reflet du yat ancien croate (*běs-> bis*). Dans son article, l'auteur mentionne aussi les toponymes suivants: *Stinica* (Split, 1219—1229), *Vražja draga* (Krašić), *Pasja draga* (Krašić), *Pissi rat* (1080), *Pasji rat* (1397), *Vražji laz* (1697), *Stovragovac* (1657), *Žirjanovac* (1657), *Hrastovljani* (la Croatie du Nord), *Stovrag* (la Croatie du Nord), *Vrzići*, *Vrginmost*.